

CENA 22000 zł
NR INDEKSU 363774

Karta

niezależne pismo historyczne

1994 13

BUNT
W KINGIRZE

Komunikat polsko-ukraiński

„Polacy i Ukraińcy 1918-48. Trudne pytania” — pod takim tytułem odbyło się w dniach 7-9 czerwca br. w Podkowie Leśnej spotkanie historyków polskich i ukraińskich. Jego celem była wymiana informacji, poglądów i ocen dotyczących stosunków polsko-ukraińskich, próba określenia obecnego stanu wiedzy obu stron oraz nawiązanie stałej współpracy. Każda ze stron zaprezentowała swój punkt widzenia.

Obie strony uznają, że niewłaściwe jest w terminologii historycznej używanie wobec narodu ukraińskiego w XX wieku terminów: „Rusini”, „ruski” itd. jako mylących i w wielu wypadkach nasuwających skojarzenia, a nawet utożsamiających z Rosją. Obie strony postulują używanie form: „Ukraina”, „ukraiński” itd.

1.

Historycy obu stron w podobny sposób oceniają okres budowy państwowości obu narodów 1918-19. Ówczesna wojna między naszymi narodami — przy niemożności porozumienia się, a więc pokojowego uregulowania granic — przebiegała z reguły zgodnie z normami prawa międzynarodowego. Straty łączne szacuje się zgodnie na ok. 25 tysięcy osób.

Uznajemy, że polityka Józefa Piłsudskiego zmierzała do uznania niepodległości Ukrainy. Podpisany w 1920 roku sojusz z Ukrainą stanowił formę bloku anty bolszewickiego, a także wypadkową interesów obu narodów walczących o swą samodzielność. Nie wynikał z chęci podporządkowania Ukrainy. Wyczerpanie Rzeczypospolitej wojną z Rosją uniemożliwiło kontynuowanie polityki ukraińskiej. Sojusz Piłsudski-Petlura został przekreślony postanowieniami pokoju ryskiego.

2.

Strona polska wskazuje na działania władz II Rzeczypospolitej, umożliwiające rozwój społeczności ukraińskiej i jej pokojową koegzystencję ze społeczeństwem polskim. Znaczna część mniejszości ukraińskiej okazywała lojalność wobec państwa polskiego i poszanowanie prawa.

Obie strony uważają, że władze polskie nie zapewniały pełni praw należnych mniejszości ukraińskiej, jakie wynikały z tytułu podpisanych zobowiązań międzynarodowych.

Strona ukraińska za istotną cechę polityki władz polskich wobec Ukraińców uważa pozbawienie ich wielu podstawowych praw obywatelskich, stosowanie w celu wynarodowienia nie tylko legalnych, ale także bezprawnych metod (pacyfikacje itp.). Akcentuje nacjonalistyczny charakter ówczesnej polityki polskiej, który doprowadził do konfrontacji polsko-ukraińskiej w 1930 roku w południowo-wschodnich województwach Polski. Mimo gotowości znacznej części Ukraińców do wypełniania obowiązków obywatelskich wobec państwa polskiego, ukraińskie społeczeństwo jako całość nigdy nie uznało legalności władzy polskiej na tych terenach, traktując ją jako zaborczą.

Nie do przyjęcia jest dla strony ukraińskiej termin „Małopolska Wschodnia” oraz określanie terenów etnicznie ukraińskich (Galicja Wschodnia, Wołyń, Lwów,

Łuck) jako „ziem polskich”, także dla okresu ich przynależności do państwa polskiego.

Według strony polskiej międzywojenne stosunki polsko-ukraińskie destabilizowały Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów i Komunistyczna Partia Zachodniej Ukrainy. Akcje terrorystyczne OUN spowodowały przeprowadzenie przez władze polskie ostrych represji.

Obie strony uznają różnice w polityce II Rzeczypospolitej na Wołyniu — w okresie rządów wojewody Henryka Józewskiego i w późniejszym (1938-39), kiedy wpływy obozu prawicowego spowodowały zaostrenie kursu politycznego wobec większości ukraińskiej na tych terenach.

3.

Strona polska twierdzi, że politykę polską lat 1939-44 wobec spraw ukraińskich warunkowały: przynależność Polski do koalicji antyniemieckiej; obrona terytorialnego status quo sprzed wojny (oparta o obowiązujące prawo międzynarodowe); negatywny stosunek do formacji współdziałających z Niemcami; konieczność dostosowania się do polityki koalicji antyhitlerowskiej, sprzeciwiającej się próbom porozumienia polsko-ukraińskiego jako działaniu przeciwko członkowi tejże koalicji — Związkowi Radzieckiemu; ukraińskie próby restytucji własnego państwa. Te czynniki kształtowały płaszczyznę konfliktów polsko-ukraińskich.

Strona ukraińska uważa, że polska opinia publiczna jest niedostatecznie poinformowana o ogromnym wkładzie narodu ukraińskiego w walkę przeciw III Rzeszy. Stwierdzono dysproporcję pomiędzy stosunkiem Polaków do przypadków ukraińskiej kolaboracji z Niemcami (uwypuklanie) a polskiej kolaboracji (pomijanie). Strona polska stwierdza, iż zorganizowanej polskiej kolaboracji nie było.

4.

Największe kontrowersje wywołał problem krwawego konfliktu obu narodów w latach 1941-44.

Obie strony zgadzają się co do narodowo-wyzwoleńczego charakteru Ukraińskiej Powstańczej Armii. Strona polska negatywnie ocenia jednak politykę i metody UPA stosowane wobec ludności polskiej.

Strona ukraińska przyczyn konfliktu upatruje przede wszystkim w przedwojennej, nacjonalistycznej polityce Polski, wymierzonej przeciwko Ukraińcom, która wpłynęła na rozwój nacjonalistycznych nastrojów w społeczeństwie ukraińskim. Odpowiedzialnością za szczególnie okrutny przebieg konfliktu strona ukraińska obarcza skrajnie nacjonalistyczne środowiska obu narodów.

Strona polska uważa, że ukraińskie podziemie nacjonalistyczne rozpoczęło działania zmierzające do depolonizacji obszarów Zachodniej Ukrainy, m.in. poprzez akcje wyniszczania ludności polskiej.

Strona ukraińska uważa, że Armia Krajowa w sposób zdecydowany dążyła do przywrócenia przynależności Zachodniej Ukrainy do państwa polskiego i kontroli nad tymi obszarami. To wywołało negatywną reakcję społeczeństwa ukraińskiego.

Strona polska przedstawia szacunkową liczbę Polaków zamordowanych na Wołyniu w latach 1939-44 z rąk ukraińskich nacjonalistów — 50 tys. osób. Udokumentowano dotąd 34.647 przypadków zabójstw, zidentyfikowano z nazwiska 12.491 ofiar.

Stan badań źródłowych nie pozwala obecnie na definitywne ustalenie liczby ofiar po obu stronach.

Strona ukraińska podkreśla, że pierwsze akcje terrorystyczne były skierowane przeciwko Polakom zatrudnionym w administracji niemieckiej. Stwierdza się, że nie wszystkie przypadki zabójstw miały podłoże polityczne bądź narodowe.

Escalacji okrucieństw sprzyjała demoralizacja społeczeństwa będąca skutkiem ideologii i praktyki obu reżimów totalitarnych.

Uczestnicy spotkania uważają za niewłaściwe przypisywanie szczególnego okrucieństwa wobec wszystkich ofiar walk.

Strona ukraińska stwierdza, że nie istnieje żaden dowód wskazujący na podjęcie przez dowództwo UPA decyzji o eksterminacji ludności polskiej, zaś strona polska uważa, iż mimo braku dokumentów fakty świadczą o zaplanowaniu całej operacji.

Strona polska formułuje zarzut, że geniza i rozmiary zbrodni ukraińskich nacjonalistów na ludności polskiej nie znalazły dotąd właściwego miejsca w historiografii Ukrainy. Opinia publiczna w Polsce oczekuje uwzględnienia w tej historiografii faktów wyjątkowych okrucieństw, jakich się wówczas dopuszczono na Polakach.

Strona polska uznaje fakty eksterminacji ludności cywilnej za zbrodnię ludobójstwa. Odpowiedzialnością za jej zaplanowanie i zorganizowanie obarcza kierownictwo nacjonalistycznego OUN-SD. Jednocześnie wskazuje, iż w „rzeziach wołyńskich” wzięła udział znaczna część ówczesnej społeczności ukraińskiej tamtych terenów, i kładzie nacisk na potrzebę wyjaśnienia tego fenomenu. Historycy polscy akcentują też konieczność wspólnego ustalenia geografii i chronologii „zbrodni wołyńskich” oraz bilansu strat poniesionych przez oba narody.

5.

Strona polska uważa, że główną metodą walki, zastosowaną przez władze polskie przeciwko UPA działającej na terenach powojennej, południowo-wschodniej Polski, były wysiedlenia ludności ukraińskiej.

Zastosowanie odpowiedzialności zbiorowej wobec całej ludności ukraińskiej, często nie mającej nic wspólnego z działalnością OUN-UPA, było pogwałceniem praw człowieka; oznaczało to zerwanie więzi rodzinnych, tradycji historycznej i kulturowej.

Ogółem wysiedlono: do ZSRR — ok. 480 tys. osób, na tereny północno-zachodniej Polski — 140 tys. osób. Straty ukraińskie (1944-49) wyniosły ok. 5500 zabitych. Straty polskie: ok. 2200 zabitych.

Działania militarne formacji polskich, mające w zasadzie służyć zabezpieczeniu akcji wysiedleńczej, w niektórych przypadkach doprowadziły do brutalnych pacyfikacji. Odwetowe akcje, skierowane przeciwko ukraińskiej ludności cywilnej, podjęły również niektóre oddziały podziemia polskiego.

Uważamy jednocześnie, że nie należy stawiać znaku równości między konfliktem ukraińsko-polskim 1941-45 na Kresach Wschodnich, a wydarzeniami z lat 1945-47 na obszarze dzisiejszej Polski.

Strona ukraińska uważa, że akcja „Wisła” była w praktyce częściową realizacją planów przesiedleńczych rozważanych w czasie wojny przez niektóre środowiska polskie, w tym związane z emigracyjnym rządem polskim. Strona polska nie podziela tego stanowiska.

Obie strony uważają, że w okresie po 1945 roku ani państwo polskie, ani tym bardziej strona ukraińska nie miały szans prowadzenia w pełni suwerennej polityki.

Uczestnicy spotkania stwierdzają, że konflikt polsko-ukraiński, który pochłonął tak wiele ofiar, stanowi najbardziej tragiczną kartę w historii naszych narodów. Apelujemy do Ukraińców i Polaków, aby nie przenosili odpowiedzialności za przestępstwa jednostek i grup na całe nasze narody. Historycy polscy i ukraińscy stwierdzają zgodnie, że nastał czas obiektywnego zbadania przyczyn i przebiegu konfliktu, liczby ofiar po obu stronach oraz napisania historii stosunków ukraińsko-polskich.

Spotkanie „Polacy i Ukraińcy 1918-48” zorganizowało Forum Europy Środkowo-Wschodniej przy Fundacji Batorego oraz Ośrodek KARTA w Warszawie. Spotkanie to zakończyło pierwszy etap międzynarodowego programu „Wspólne Miejsce — Europa Wschodnia”, prowadzonego przez Ośrodek KARTA i Stowarzyszenie „Memoriał” w Polsce, Rosji i na Ukrainie.

Obie strony deklarują udział w programie, w następujących przedsięwzięciach:

- ustanowienie polsko-ukraińskich grup, zajmujących się najtrudniejszymi momentami we wspólnej przeszłości XX wieku;
- stała wymiana piśmiennictwa historycznego, informacji, dokumentów, map, ikonografii etc.;
- opracowanie — na podstawie dalszych badań — kolejnych wersji dokumentu polsko-ukraińskiego, uściślającego wspólny opis stosunków pomiędzy naszymi narodami w XX wieku.

Podkowa Leśna, 9 czerwca 1994

Strona ukraińska:

doc. Wołodymyr Baran
(Uniwersytet Wołyński – UW)

doc. Jurij Danyliuk
(Instytut Historii Ukrainy
Akademii Nauk Ukrainy – IHU ANU)

prof. Jarosław Isajewycz
(Instytut Ukrainoznawstwa – IU ANU)

doc. Wiktor Kowal
(IHU ANU)

dr Wadym Kowaliuk
(Fundacja „Widrodżennia”)

doc. Mykoła Kuczerepa
(UW)

prof. Iwan Kyczij
(UW)

doc. Mykoła Łytwyn
(IU ANU)

doc. Wołodymyr Reprincew
(IHU ANU)

doc. Ołeksander Rubliow
(Instytut Archeografii ANU)

prof. Mychajło Szwahuliak
(IU ANU)

Strona polska:

dr Andrzej Chmielarz
(Wojskowy Instytut Historyczny – WIH)

prof. Władysław Filar
(Światowy Związek Żołnierzy AK – ŚZZAK)

dr Andrzej Friszke
(Instytut Studiów Politycznych
Polskiej Akademii Nauk – ISP PAN)

Marek Jasiak
(WIH)

dr Michał Klimecki
(WIH)

dr Piotr Mitzner
(Ośrodek KARTA)

Grzegorz Motyka
(Instytut Historii AK – IHAK)

Urszula Olech
(WIH)

Władysław Siemaszko
(ŚZZAK)

doc. Ryszard Torzecki

Rafał Wnuk
(IHAK)